

Információáramlás Japán és Európa között

A Japán gazdasági-ipari és tudományos-műszaki fejlődésével foglalkozó nyugati vitákat a tények és az előítéletek keveredése jellemzi, amelyben az utóbbiak vannak túlsúlyban. Amióta az amerikaiak 1854-ben rákényszerítették Japánt a "nyitásra", nemzeti függetlenségének és kulturális önállóságának megőrzése végett az ország mindent megtehetett azért, hogy elmaradottságát gyors ütemben felszámolja. A külföldi ismeretanyag elsajátítása érdekében azóta nagy erőfeszítéseket tesz három területen is:

- ◆ az idegen nyelvek oktatása,
- ◆ a külföldi tanulmányutak szervezése,
- ◆ a személyes és intézményes jelenlét külföldön.

Japánban ma is igen sok fordítást adnak ki (1981: 3600 cím, a könyvkiadás 10%-a,) ezzel szemben japán művek alig jelennek meg idegen nyelven (az előbbi számok csupán 5%-a, beleértve a Japánban kiadott idegen nyelvűeket is.) Egyes vélemények szerint az információáramlás input-output aránya 16:1 Japán javára [1].

Európában szinte tömegesen vannak jelen a japánok (pl. csak az NSZK-ban 430 cégnek van képviselője, s 13 500 japán él itt foglalkozásából kifolyólag; csak Düsseldorfot évente mintegy 65 000 japán keresi fel; minden, valamennyire is fontos európai konferencián legalább egy japán megfigyelő részt vesz), ezzel szemben 1981-ben az Európai Közösség országaiból összesen csak 62 000-en látogattak Japánban szakmai céllal (s ebben a számban benne vannak az átutazók is), s ugyanannyi misszionárius (1000 fő) kapott tartózkodási engedélyt, mint üzletember. A japán nyelvet igen kevesen ismerik, s ezért nem csoda, hogy számos előítélet forog köz-közén.

Ha Európa nem akar megint lemaradni a japán fejleményekről (mint ahogy ez a 60-as és a 70-es években megtörtént), s pozitív együttműködést akar kifejleszteni, akkor saját magának kell erőfeszítéseket tennie ezen ország megértésére és felfedezésére.

Ez a cikk a tájékoztatásügy és a vele szorosan összefüggő számítástechnika példáján kívánja bemutatni, hogyan lehet hatékonyan és viszonylag olcsón a japán információkat feltárni, — előrebocsátva azonban, hogy az információk kiértékeléséhez a nyelvet ismerő szakemberekre van szükség.

Míg az érdekes és releváns irodalmat igen rövid idő alatt lefordítják japánra, addig az európai szempontból releváns japán irodalomnak csak tört részét hasznosítják. Noha egyre nő Japánban is az angol nyelvű szakirodalom, a japán nyelvű szakirodalom

aránya tovább emelkedik; ez tovább növeli a nyelvi gátat [2].

Japánban minden információ hozzáférhető, — föltéve, ha valaki ismeri a japán információs rendszert és a japán nyelvet. A következőkben néhány példa azt mutatja be, miképpen lehet egy területen a japán tudományos-műszaki információkat feltárni.

Általában a szakmai információkról

Újjonnan megjelent könyvek

A legjobb tájékoztatást a *Shuppan nyūsu* című időszak kiadványból lehet nyerni a friss kiadásokról. Ez havonta jelenik meg, s a könyvkereskedelmi forgalomba kerülő műveken kívül a japán Nemzeti Országgyűlési Könyvtárhoz (NOK) eljuttatott egyéb kiadványokat is tartalmazza.

A segédkönyveket csaknem teljes egészükben az évente megjelenő List of Dictionaries and Encyclopedia (*Shuppan nenkan henshūbu*) közli.

Továbbá léteznek évente kiadott könyvjegyzékek (*Shuppan nenkan*), amelyek a könyvkereskedelmi forgalomban kapható műveket sorolják fel. Az egyes szakterületeken annotált jegyzékek jelennek meg; ezek az idetartozó folyóiratokat is tartalmazzák.

Az időszak kiadványokat tartalmazó jegyzékek alapján valamennyi japán folyóirat (a kiadó címével és egyéb adatokkal együtt) könnyen felderíthető. A NOK adta ki Japán tudományos-műszaki folyóiratainak jegyzékét, amelyet folyamatosan kiegészít.

Reportok

A kormányzati és más hivatalos szervek minden évben számos, különféle reportot jelentetnek meg. Az e cikkben közölt példák arról szólnak, hogy az illetékes minisztérium (Nemzetközi Kereskedelmi és Ipari Minisztérium) milyen gondot fordít az információs ipar jövődjének fejlődésére.

A hivatalos szervek reportjairól a vonatkozó jegyzékekből lehet tudomást szerezni. (Ld. a következő alfejezetet.) Az egyéb reportokhoz való hozzáférés szempontjából célszerű tagságot szerezni a szakterületek egyesületeiben; róluk külön kiadvány tájékoztat.

Kormányzati kiadványok

A kormányzati és egyéb hivatalos szervek kiadványai közel 50%-át teszik ki a teljes könyvtermésnek.

A kormányhivatalok kiadványairól egy külön bibliográfia tájékoztat, amelyet egy havonta megjelenő füzet egészít ki.

Sok kiadvány igen lerövidített, ezért nagy információvesztéssel járó angol változatban is közzétesznek. Különösen sok tömörített jelentést tesz közzé angol nyelven a Nemzetközi Kereskedelmi és Ipari Minisztérium (MITI). [Megjegyzendő, hogy a japán kormányhoz intézett külföldi igény még több idegen nyelvű információ közzétételére ugyanarról a tudatlanságról tanúskodik, mint amivel külföldi tanácsadók annak idején — 1868-1912 — azt javasolták a Meiji-kormányzatnak, bonyolult mivolta miatt számolja fel a japán nyelvet.]

A japán fordítói piac

850, fordítással foglalkozó szervhez intézett kérdőív (142 válaszoló) alapján kiderült, hogy 10 millió lefordított oldalból 4,8 milliót (ebből 2,66 millió angolnyelvűt) fordítottak japánra, s 2,84 milliót japánról angolra. Feltételezhető, hogy az angolról japánra való fordítások nagyobb információnyereséggel jártak, mint viszont [3].

A fordítások iránt megnyilvánuló hazai és külföldi igények nyomása érthetővé teszi, hogy az utóbbi években nagy erőfeszítéseket tettek Japánban az automatikus fordítás, indexelés, a természetes nyelvek számítógépes feldolgozása stb. terén.

Japán információk külföldiek számára

Tekintettel Európa szorító igényeire, a japán gazdasági-ipari és tudományos-műszaki információk iránt (és a hiányzó készségre, hogy ezen igényeket saját erőből elégítse ki), Japánban új "piac" bontakozik ki: japán információkat eladni Európának és az USA-nak. E tendencia eredménye a meglehetősen drága, de mégis jól referáló szolgáltatások és szakfolyóiratok megjelenése. Ha Európa nem tesz erőfeszítéseket arra, hogy maga oldja meg a japán információk feltárását a maga számára, kiszolgáltatott helyzetbe kerül, hiszen a válogatást a japán fél végzi. Nem szólva arról, hogy ez a fordítói és információs piac igen könnyen milliárdos üzletté válhat Japán előnyére.

Japán információk a tájékoztatásügy és a számítástechnika terén

A kormányhivatalok kiadványaiból jól nyomon követhetők a közelmúltban e területen mutatkozó fejlemények, s kiválóan a fejlődés tendenciái is, részben az illetékes szervek irányelvei és elkép-

zelései alapján. A Tudományos és Műszaki Hivatal füzetei például ilyen témákkal foglalkoznak: az egyes minisztériumok és kormányhivatalok kutatási programjai; a tudományos kutatás és műszaki fejlesztés helyzete és a ráfordítások felhasználása; az alapkutatások és a ráfordítások stb.

Könnyen és olcsón tájékozódhat bárki a japán kormányzat által kijelölt fejlődési irányokról, főltéve, ha képes a japán nyelvű publikációkat kiértékelni.

Napisajtó, szakfolyóirat, információs szolgáltatások

A számítástechnika és a tájékoztatásügy terén viszonylag könnyen lehet információkat szerezni a japán referáló szolgáltatások és a szakfolyóiratok segítségével. Havonta mintegy 500 jelentést adnak közre a politikai és gazdasági napilapok e szakterületek legújabb fejleményeiről, s 200 cikk jelenik meg a szakfolyóiratokban. Jól jelzi azt, hogy milyen fontosságot tulajdonít a japán társadalom e két szakterületnek, hogy évente 15-20%-kal növekszik publikációk száma, — míg az egész könyvpiac átlagos növekedési üteme évi 5%.

* * *

A messze nem kielégítő erőfeszítések miatt Európa nehezen és későn jut hozzá a számára szükséges japán információkhoz. A japán történelmet, irodalmat, kultúrát illető információk nagy kínálatával szemben igen csekély a csúcstechnológiára, a háttérterületi kutatásokra vonatkozó információk mennyisége. Ha nem sikerül igen hamar sok, különféle szakembert szakterületük japánjára hatékonyan kiképezni, Európa fokozatosan elveszti képességét, hogy mindazt kiválogathassa a maga számára és felhasználhassa, amit Japán fejlődése pozitívumként felmutat. A további késlekedés jelentős zavarokat okozhat a Japánnal kialakított kapcsolatokban és a vele folytatott kereskedelmben.

Jegyzetek

1. TOGASAKI, T. S.: How Japan is communicating with the World? In: hon: a book-bin for scholars 1 (1982) Nr. 13, S. 7-13.
2. GALINSKI, C.: Information-und Dokumentation in Wissenschaft und Technik in Japan. Wien: Forschungsbericht im Auftrag des Bundesministeriums für Wissenschaft und Forschung, 1979.

3. Nihon Denshi Kogyo Shinko Kyokai/Japan Electronic (Kiad.) Industry Development Association (JEIDA) Kikai honyaku shisutemu no chosa kenkyu (Vizsgálódás és tanulmányok az automatikus fordítási rendszerek terén).Tokio: 1982, 281 p. (1-228. p. japán szöveg, 229-281. p. részben rövidített angol változat.)

/GALINSKI, Ch.: *Die Informationsfluss zwischen Japan und Europa = Nachrichten für Dokumentation*, 35. köt. 3. sz. 1984. p. 152-158./

(Papp István)

Az információkereső nyelvek jelene és jövője Csehszlovákiában

A Csehszlovákiában használt információkereső nyelvek (továbbiakban: IKNY) a következő célokat szolgálják:

- ◆ az információs rendszerekben feldolgozott dokumentumok bibliográfiai és tartalmi leírásának szabályozása,
- ◆ a dokumentumleírások gépi tárolási formájának szabályozása,
- ◆ az információkereső kérdés lefordítása természetes nyelvről IKNY-re,
- ◆ a releváns és pertinens dokumentumok kiválasztása a gépi memóriából,
- ◆ az információs rendszerből nyert válaszok szétosztása a felhasználók között.

Az IKNY-re közvetlenül vagy közvetve van szükség a fent felsorolt funkciókhoz, a feltárás, tárolás és visszakeresés munkafolyamataihoz.

Szakrendi felépítésű információkereső nyelvek helyzete és fejlesztési elképzelések

A szakrendi (hierarchikus) információkereső nyelvek a segítségükkel osztályozott dokumentumokat besorolják az emberi tudás egészének egy meghatározott — információkereső nyelv rendszerében különálló egységként nyilvántartott — helyére. A dokumentum tartalmának verbális megfogalmazását az őt magába foglaló osztály (vagy osztályok) tartalmának verbális megfogalmazása veszi át, de az osztályokat az esetek többségében nem leírásuk, hanem jelzetük képviseli.

A legtöbbet használt hierarchikus információkereső nyelvek Csehszlovákiában: az ETO, a szovjet könyvtári-bibliográfiai osztályozórendszer, és a NMTIR Rubrikátora.

Az ETO

Az információkereső nyelvek egységesítésére vonatkozó jelenlegi elképzelések szerint az ETO-nak az automatizált információkeresésben is jut szerep.

A Szlovák Nemzeti Könyvtárban az ETO-t az információkereső nyelvek egyikeként használják. Az ETO a dokumentum osztályba sorolására, míg a másik alkalmazott tárgyszavas IKNY a tartalom mélyebb feltárására, idő- és helybeli lokalizálására szolgál a Szlovák Nemzeti Bibliográfia számítógéppel kezelt rendszerében.

Az ETO-nak számítógéppel kezelt információkereső nyelvként való másik alkalmazását az ARDIS-ESZ elnevezésű, ESZ-1030 számítógépen futó rendszerben láthatjuk. A rendszert a nyitrai Agrártudományi Egyetem könyvtára használja. Érdekes tapasztalatokra tettek szert különböző információkereső nyelvek összekapcsolása terén, az ETO-t metanyelvként használják a kereső kérdések első megfogalmazásához, az ETO-ról a gépi tároláshoz használt tárgyszavas nyelvre már géppel fordítják a kérdést. A gépi fordítás a nyelvek belső kapcsolatait is figyelembe tudja venni, e munka tapasztalatai a bibliográfiai adatbázisok építésénél jól használhatók lesznek.

A Szlovák Műszaki Könyvtár a válogatott külföldi irodalom szolgáltatását egy 500 ETO-jelzet és egy deszkriptoros kereső nyelvet kombináltan alkalmazó rendszerben oldja meg. Az ETO automatizált keresőrendszerben való alkalmazására kiemelt példa lehet még az EKO-INDEX rendszer, a Szlovák Központi Közgazdasági Könyvtárban. Az ETO-t kiegészítik az EKO-INDEX saját, szintén hierarchikus keresőnyelvével, így teszik alkalmassá gépi kezelésre.

A szovjet könyvtári-bibliográfiai osztályozórendszer

A hierarchikus osztályozórendszerek alapelvein készült szovjet osztályozórendszert a pozsonyi Egyetemi Könyvtár alkalmazza. Egyetemi könyvtárak számára azért jó ez a — számítógépes kezelésre is alkalmas — rendszer, mert különböző speciális gyűjtemények és katalógustípusok általában ilyen fajta tudományos könyvtárakban fordulnak elő, és a részletekbe menő keresés igénye is itt szokott felmerülni.